

Raó de la nostra esperança

El repte peculiar de l'etapa històrica que vivim consisteix – en gran manera– en aconseguir comunicar la novetat de Crist als qui consideren que es tracta d'una figura d'alguna forma superada. Article del professor Lluís Clavell.

05/05/2008

Al llarg del seu pontificat extraordinari, Joan Pau II va convocar tots els cristians a la tasca d'evangelitzar aquells països i

ambients que, per raó d'un llarg procés de secularització, ja no coneixen Crist. Molts amb prou feines han sentit parlar de Jesús i, alhora, se senten insatisfets davant les propostes terrenals més difoses en l'opinió pública; altres han sentit o llegit alguna cosa sobre la seva Persona, però en realitat la coneixen superficialment o posseeixen una imatge deformada. El repte peculiar de l'etapa històrica que vivim consisteix –en gran manera– a aconseguir comunicar la novetat de Crist als qui consideren que es tracta d'una figura en certa manera superada.

Benet XVI ha volgut assumir plenament aquesta missió: en les homilies, discursos, escrits, hom adverteix com cerca formes de posar-nos en contacte amb el veritable Crist i de suscitar l'amistat amb Ell. Molts, creients i no creients, corresponen a aquest interès, com

s'aprecia en l'atenció creixent que hom presta a les paraules del Papa i en el augment notable de les persones que acudeixen a la plaça de Sant Pere per sentir-lo. També les cues constants per pregar davant la tomba de Joan Pau II són una prova de la reacció positiva de la gent a la crida de la nova evangelització, i de la necessitat indeleble que el cor humà té de Déu.

Facilitar la trobada amb Jesucrist

A la Pentecosta, l'Esperit de veritat es va presentar en forma de llengües de foc sobre Maria i els altres deixebles. Els apòstols van parlar amb paraules que els milers de pelegrins presents a Jerusalem aquells dies van entendre en l'idioma de cadascun. Avui, com llavors, el Consolador ens impulsa a emprar unes argumentacions i un llenguatge que s'ajustin a cada ambient i a cada persona. La situació cultural, política i mediàtica planteja

l'exigència de trobar raons
convincents per als diferents
contextos socials, d'elaborar idees
que atreguin, i d'oferir solucions
positives a les dificultats. Es tracta de
donar motivacions sòlides i
comprensibles, de manera serena,
respectuosa i amable, com recomana
la primera carta de sant Pere:
**glorifiqueu Crist en els vostres
cors, sempre disposats a donar
resposta a tot el qui us demani raó
de la vostra esperança; però amb
mansuetud i respecte.[1]**

Ara, com en els primers passos de
l'Església, només un coneixement
millor del rostre amable de Jesucrist i
una amistat més intensa amb Ell ens
permetran de sorprendre els
contemporanis amb una notícia
esperançadora i alegre: la que suposa
descobrir el Senyor com l'únic capaç
d'omplir amb escreix els dolorosos
buits de sentit en què tantes vegades
s'angoixen.

Benet XVI insisteix en la necessitat d'enfortir la raó, i en l'importància que ha tingut, ja en els orígens, la trobada del cristianisme amb la tradició filosòfica hel·lènica. La primera encíclica, *Deus caritas est*, és un exemple de la voluntat de reconciliar raó i fe en el nucli mateix del cristianisme, l'amor diví: «la natura específica de la fe és la relació amb el Déu viu, una trobada que ens obre horitzons nous molt més enllà de l'àmbit propi de la raó. Al mateix temps, però, és una força purificadora per a la raó mateixa. En partir de la perspectiva de Déu, l'allibera de la ceguesa i l'ajuda així a ser millor ella mateixa. La fe permet a la raó exercir de la millor manera la seva comesa i veure més clarament allò que li és propi».[2]

La fe es presenta com a amiga de la raó, com una il·luminació transcendent, com una llum més potent que s'infon en la nostra

intel·ligència humana; però Benet XVI reivindica també el paper que la raó pot exercir com a instància crítica de la religió mateixa. La raó, oberta a la transcendència, a la recerca de la veritat, proporciona – des de la perspectiva cristiana – una base per al diàleg amb altres creences; més encara, és un recurs fonamental perquè la religió no degeneri en superstició. D'aquesta manera, es pot dir que la raó pertany al nucli de la tasca del teòleg, i també a l'existència teològica cristiana, en la mesura que –com recordava el Papa, citant Manuel II Paleòleg– «no actuar segons la raó és contrari a la natura de Déu».[3]

A la llum de la Revelació cristiana, que ensenya com en el principi era el *Logos*[4], la raó amplia el seu ús: no es tanca en les realitats sensibles, sinó que la seva obertura a la veritat aconsegueix en certa manera els interrogants fonamentals de l'home, i

és capaç de purificar la forma en què es viu la fe[5]. La fe i la raó «són com les dues ales amb les quals l'esperit humà s'eleva cap a la contemplació de la veritat».[6]

Ampliar l'horitzó de la raó, una tasca universitària

En tractar les relacions entre la raó i la fe, el cristià ha de comptar amb la diversitat de les ciències. Actualment, l'especialització és una característica patent en l'organització de les ciències; gràcies a ella, a més a més, el progrés científic ha rebut en l'últim segle una empenta notable. En força ocasions, no gensmenys, és probable que el científic sigui portat pel mateix treball a plantejar-se qüestions que mai no podrà resoldre amb el propi mètode de coneixement; aquesta carència mostra la necessitat d'estimular la col·laboració entre els experts de les distintes branques del saber, per unir

enfocaments i arribar així a una síntesi nova.

La recerca d'una nova harmonia entre fe i raó és una tasca especialment pròpia de la Universitat. Caldria convertir-la en «un gran laboratori en què, segons les diverses disciplines, s'elaboren itineraris d'investigació sempre nous en una confrontació estimulante entre fe i raó (...). No és una aventura que entusiasma? Sí, ho és perquè, movent-se dins aquest horitzó de sentit, es descobreix la unitat intrínseca que existeix entre les diverses branques del saber: la teologia, la filosofia, la medicina, l'economia, cada disciplina, incloses les tecnologies més especialitzades, perquè tot està unit»[7] . A l'Universitat, es condensa la universalitat dels coneixements humans i es manifesta la dependència entre el creixement de la persona humana i el pla creador

diví: la investigació –com qualsevol altre feina honesta– enriqueix el nostre habitat el món, alhora que proposa a cada generació un compromís amb el futur.

Per realitzar aquesta gran aventura de síntesi cultural, Benet XVI suggereix un camí: «cal que la raó científica moderna simplement accepti l'estructura racional de la matèria i la correspondència entre el nostre esperit i les estructures racionals que actuen en la natura com una dada de fet, en el qual es basa el seu mètode. Ara bé, la pregunta sobre el perquè hi ha aquesta dada de fet, les ciències naturals l'han de plantejar a altres àmbits més amplis i alts del pensament, com són la filosofia i la teologia» [8]. Aquells que conreen les ciències particulars han d'obrir-se, per tant, a un àmbit superior capaç d'il·luminar una multiplicitat de resultats, on sigui possible percebre

una comprensió que doni unitat a aquests coneixements: el món aconsegueix el seu significat en la capacitat unificadora de la intel·ligència, però aquesta ha de desplegar-se a un més enllà transcendent, que confereixi el seu sentit últim a l'existència.

D'altra banda, l'obertura universal de la raó afecta també els teòlegs i els filòsofs, que no poden aïllar-se i prescindir de les altres ciències. La filosofia –de manera particular la metafísica– utilitza coneixements de les altres disciplines i n'examina els pressupostos, mirant d'aclarir-los i justificar-los. És un saber adequat a les qüestions de principis, però de cap manera fa supèrflues les altres ciències[9]. A més a més, l'obertura de la raó reclama que filosofia i teologia reflexionin sobre altres dimensions de l'existència humana, com són les grans experiències religioses. «En el diàleg de les

cultures convidem els nostres interlocutors a aquest gran *logos*, a aquesta amplitud de la raó. Redescobrir-la constantment per nosaltres mateixos és la gran tasca de la Universitat»[10].

Una síntesi personal, fruit de la unitat de vida

Les relacions entre fe i raó no es manifesten només en l'àmbit universitari: podem considerar els ensenyaments de Joan Pau II i Benet XVI com crides de la Providència a expressar millor l'harmonia entre la fe i la raó. Respondre a aquesta crida obliga a tenir cura de la pròpia formació i a considerar com la fe il·lumina la intel·ligència en el nostre existir diari; suposa posar mitjans perquè la nostra raó sigui catòlica. En paraules de sant Josepmaria Escrivà, una ment autènticament cristiana hauria de posseir – **amplitud d'horitzons, i un**

aprofundiment enèrgic, en allò permanentment viu de l'ortodòxia catòlica; –afany recte i sa –frivolitat, mai– de renovar les doctrines típiques del pensament tradicional, en la filosofia i en l'interpretació de la història...; –una atenció acurada de les orientacions de la ciència i del pensament contemporanis; –i una actitud positiva i oberta, davant la transformació actual de les estructures socials i de les formes de vida. [11]

Com no totes les persones tenim les mateixes oportunitats, ni capacitats, ni interessos per aprofundir en la formació cultural, les paraules anteriors es concretaran en cada cas de manera diversa; en tothom, però, han de suposar un esperó per considerar els mitjans que posem en la tasca de comprendre millor els problemes del nostre temps i ser més incisius en les propostes que hi

aportem. La familiaritat amb la dimensió racional de la fe és una part fonamental de la formació teològica de tot cristià, i certament un factor important del do de llengües que sant Josepmaria Escrivà demanava per a l'apòstol modern .
[12]

Les lectures de qualitat ajuden en molts aspectes: afegeixen raonaments, informacions, cura del llenguatge, educació dels sentiments i afectes... La lectura pot ser un mitjà molt apropiat per ampliar els propis horitzons formatius. Sens dubte, la lectura assossegada estimula la formulació de projectes nous i permet judicar millor les informacions –a vegades, fragmentàries– que es reben des dels mitjans de comunicació; però, amb relativa freqüència, alguns estils de vida dificulten que el lector s'acosti a obres literàries o de pensament que el podrien enriquir: la intensitat del

treball indueix moltes persones a cercar un descans passiu, com el que proporcionen la televisió o les novel·les de pura evasió. Pensant en les noves generacions, és útil recordar que la cultura personal i col·lectiva depèn molt de l'ambient en què cadascú s'ha format. Per això, per rehabilitar la raó i exercitar-la en harmonia amb la fe, és decisiu que l'educació que es rep en la família o al col·legi ajudi a apreciar, ja des de la infància, la bellesa del bé, dels comportaments virtuosos i de les obres íntegrament acabades. Dels pares, professors, tutors i amics depèn que els joves s'aficionin aviat a la lectura i exercitin cada vegada més aquesta participació en el *Logos* diví que és la intel·ligència.

Un altre ingredient de la mentalitat universal és l'actitud positiva i oberta enfront dels corrents de pensament. Per poder desvelar als homes que Crist és la resposta a les seves

inquietuds, és necessari mostrar que ens fem càrrec dels problemes i de les solucions que ens proposa l'interlocutor, per equivocades que ens puguin semblar. Un ànim autènticament catòlic i universal sap analitzar i exposar la posició de l'altre, fins i tot quan sigui contrària a la personal, amb respecte, sense ridiculitzar-la, prenent-la seriosament, amb tot l'atractiu que pugui tenir. Examinar amb calma els arguments contraris ajuda a fer-se preguntes, estimula a madurar les pròpies idees, a pensar seriosament: és una manera de raonar utilitzada sovint pel papa Benet XVI. Ometre aquest primer pas pot portar els oients a acceptar quelcom sense entendre-ho, o que considerin – potser amb raó – que la resposta no respon al problema plantejat: l'argument d'autoritat té una vigència limitada i, de fet, en la major part dels temes no n'hi ha prou; al contrari, penetrar en les

raons de l'altre permet posar en relleu els límits d'aquestes idees, per molt generalitzades que estiguin, en el moment oportú i amb objeccions motivades. Sense un vertader interès desinteressat –és a dir, amorós– per l'altre, no arribarem mai a comprendre'l a fons, com és: només l'amor entén les coses concretes.

L'harmonia entre raó i fe en la vida pública

L'ús de la raó en la seva funció argumentativa i retòrica ajuda a perdre la por a parlar de Déu en el món professional i públic, a no limitar la feina apostòlica a l'ambient privat, familiar i amistós. La cultura actual exigeix que els cristians participin en els debats públics sobre temes d'interès general, i que ho facin manifestant la seva unitat de vida. D'aquesta manera es potenciarà un debat autènticament serè i

raonat, amb un llenguatge cuidat que contribuirà a la convivència pacífica.

Avui, en alguns llocs, es pretén posar com a base del diàleg polític un cert relativisme, que ignora qualsevol concepció transcendent de l'home. Sovint, es presenta relacionat amb la tolerància, com volent afirmar que creure en Déu incapacita per comprendre els problemes i necessitats dels qui no tenen fe; o fins i tot que el creient, a l'hora de dialogar, pretén imposar –encara que no sigui conscient d'això– unes conviccions que són purament subjectives.

Tanmateix, el relativisme no és una condició per al progrés, ni el resultat d'un major respecte a la llibertat; tan sols cal considerar la història per veure l'aportació decisiva del cristianisme en el descobriment de la dignitat humana, de la confiança en la raó i en els valors de la lliure

convivència. La fe no ha perdut cap de les seves virtualitats: per això, enfront de les dificultats d'un ambient que relega la religiositat a allò que s'ha privat, el cristià no pot deixar-se portar pel desànim o per la temptació d'ocultar les creences. Això seria una manifestació de tebiesa, de comoditat i, en definitiva, de no haver captat la profunda relació entre raó i fe.

El diàleg polític requereix unir esforços per construir el bé comú; sol·licita de cada persona la seva iniciativa, les seves propostes, les seves solucions als problemes socials. En aquest sentit, la doctrina social de l'Església proposa «un humanisme a l'altura del disseny d'amor de Déu sobre la història; un humanisme integral i solidari, que pugui animar un nou ordre social, fundat sobre la dignitat i llibertat de la persona»[13]. Qui no fes sentir la seva veu davant el relativisme imperant no sols

renunciaria a aquesta concepció cristiana de l'home, sinó que abdicaria de la seva pròpia intimitat, de tal manera que privaria els altres de la seva personal aportació al bé comú.

Certament, l'Església no pretén imposar la fe als qui no la tenen; però la veritat de la seva concepció de l'home poden reconèixer-la, almenys en part, els no creients. Una de les seves contribucions a la vida civil i política consisteix a oferir arguments racionals: «no cal oblidar que, quan les esglésies o les comunitats eclesials intervenen en el debat públic, expressant reserves o recordant certs principis, això no constitueix una forma d'intolerància o una interferència, ja que aquestes intervencions només són destinades a il·luminar les consciències, permetent-los actuar lliure i responsablement d'acord amb les

vertaderes exigències de justícia»[14].

En la majoria de les ocasions no seran les institucions oficials de l'Església les que intervinguin en la discussió pública, sinó que correspondrà als fidels laics prendre **les decisions concretes d'ordre teòric o pràctic –per exemple, en relació a les diverses opinions filosòfiques, de ciència econòmica o de política, als corrents artístics i culturals, als problemes de la seva vida professional o social, etc.– que cadascú jutgi en consciència més convenients i més d'acord amb les seves personals conviccions i aptituds humanes**[15]. Cadascú ha de considerar responsablement, en la presència de Déu, com pot col·laborar en la implantació d'un ordre social que sigui més just, que expressi millor la dignitat humana.

Encara que els polítics posseeixen un compromís més directe amb l'edificació del bé comú, no és una tasca reservada només a ells. Tots els cristians són cridats a cooperar amb el desenvolupament social en les seves pròpies circumstàncies: donant exemple de justícia en les relacions professionals; col·laborant en iniciatives culturals o de solidaritat, o en els mitjans de comunicació; potser hom podrà intervenir en associacions professionals, o participar en una conferència... Les possibilitats són múltiples, i a cadascú correspon reconèixer quan se li presenten. Però, en definitiva, també al terreny de l'opinió, encara que no hi hagi regles universals, convindrà mostrar en molts casos – d'una manera adequada, pensant en el públic a qui ens dirigim – que sense Jesucrist hi manca la perspectiva per comprendre el calat veritable de moltes situacions; que tota qüestió pot trobar resposta des d'una

perspectiva cristiana, encara que de vegades no sigui fàcil formular-la.

En aquesta nova evangelització, el cristià fa fecund el do que Déu li ha donat amb el Baptisme. Se sap partícip de la missió real, profètica i sacerdotal de Crist, i confia en Ell perquè posi l'increment a la seva tasca. El creient, enviat a la vinya per Qui millor la coneix, escolta amb nova força les paraules de Joan Pau II: «No tingueu por! Obriu, obriu de bat a bat les portes a Crist! Obriu a la seva potestat salvadora els confins dels estats, els sistemes tant econòmics com polítics, els dilatats camps de la cultura, de la civilització, del desenvolupament. No tingueu por! Crist sap el que hi ha dins l'home. Només Ell ho sap!»[16]

Lluís Clavell

.....

1 1 Pe 3, 15-16.

2 Benet XVI, Litt. enc. *Deus caritas est*, n. 28.

3 Cf. Benet XVI, Discurs en la Universitat de Ratisbona, 12-IX-2006

4 Cf. *Jo* 1, 1

5 Cf. Benet XVI, Discurs en la Universitat de Ratisbona, 12-IX-2006.

6 Joan Pau II, Litt. enc. *Fides et Ratio*, preàmbul.

7 Benet XVI, Discurs en la Universitat Catòlica del Sacro Cuore, Roma, 25-XI-2005.

8 Benet XVI, Discurs en la Universitat de Ratisbona, 12-IX-2006.

9 Cf. Sant Tomàs d'Aquino, *Super Boetium De Trinitate* , III, q. 5, a. 1 ad 6.

10 Benet XVI, Discurs en la Universitat de Ratisbona, 12-IX-2006.

11 Sant Josepmaria, *Solc*, n. 428.

12 Cf. *Ibíd.*, nn.430, 899.

13 *Compendi de Doctrina Social de l'Església*, n. 19.

14 Benet XVI, Discurs, 30-III-2006.

15 Sant Josepmaria, *Converses*, n. 12.

16 Joan Pau II, Homilia al inicio del ministeri de Suprem Pastor de l'Església, 22-X-1978. Citat en l'exhort. apost. *Christifideles laici*, n. 34.